

РЕЗЮМЕТА НА ПУБЛИКАЦИИТЕ

на гл.ас. д-р Георги Иванов Жечев,

ПРЕДСТАВЕНИ ЗА УЧАСТИЕ В КОНКУРСА ЗА ДОЦЕНТ ПО 2.1. ФИЛОЛОГИЯ
(ФОНЕТИКА И ФОНОЛОГИЯ НА ФРЕНСКИЯ ЕЗИК), ОБЯВЕН В ДВ БР.13/17.02.2015

Основната публикация, представена за участие в конкурса, е хронологично последната, излязла от печат през 2015 г. Става въпрос за монография, посветена на явлениято „палатализация“ в езици и езикови разновидности от два ареала: романския и славянския.

Явлението е разгледано в неговото многообразие, както като фонетично, така и като фонологично, като акцентът е поставен върху фонологичните му аспекти. Заглавието използва „палатализации“ в множествено число, тъй като явлението има своя специфика във всеки от двата ареала, но също така и във всеки от застъпените езици и във всяка от разгледаните езикови разновидности (тополекти, социолекти, региолекти). Същевременно палатализацията е разгледана в диахронен и в синхронен план, както от гледна точка на историческите промени, довели до появата на палатализирани и палатални звукове, така и на многообразието от синхронни реализации във вариационен план. Редица от историческите процеси са не само описани, но и анализирани като тип фонетична промяна.

Уводната глава изяснява важността на палатализационните процеси, като я илюстрира с примери от историята (библейски митове, средновековни легенди) и съвременното (примери от сферата на българския рап и на съвременното френско кино).

Въвеждат се понятия от вариационните теории за езика (език и езикова разновидност, типове езикови разновидности: тополекти, региолекти, социолекти) и от теориите за езиковата промяна (трансмисия и дифузия според Лабов). Специално място е отделено на понятието „езиков афинитет“, което Якобсон използва, за да разграничи генетично обусловените сходства между езиците от сходствата, развили се в неродствени езици, разположени върху съседни територии. Процесите на дифузия са илюстрирани с примери за иновативни палатализационни процеси, характерни за различни подгрупи ромски диалекти, според данните на Матрас и Куртиад (стр. 19-20).

Палатализацията е разгледана поотделно като явление във фонетиката (I.B) и във фонологията (I.V). При фонетичния анализ се прокарва системно разликата между палаталност (като първичен учленителен жест на съгласната) и палатализираност (като вторичен жест, който се наслаждава над първичния).

Разгледани са различните случаи на наслагване на вторичния палатализиращ жест според мястото на първична артикулация: лабиално, дентално, веларно.

Направен е преглед на различните знаци, които са били използвани в историята на фонетиката за отразяване на палатализираност (стр. 23-24). Обосновава се използването на последния препоръчан от Международната фонетична асоциация знак: следпоставен йот, изписан в горната част на реда.

При анализа на акустичните аспекти на палатализацията са изложени данните от изследването на Тилков, публикувани през 1983 г., който подчертава важноста на формантните преходи на втория и третия формант. Аудитивните тестове показват, че за повечето гласни решаващ за разпознаването на палатализираност е формантният преход на следходната гласна. Отбелязва се и съществуването на полумеки варианти пред широките предни гласни.

Фонетико-фонологичният подход е допълнен с подходи, които отчитат перцептивната страна на явлението. Изложена е теорията на Охала, който обяснява асиметрията в перцепцията на групите „дентална + [i]“ и „веларна + [i]“ с наличието на дълнителен шумов пик в отстъпа на веларната. Коригиращият ефект на типичното палатализиращо обкръжение отпада при неговото отсъствие, което води до настъпване на фонетична промяна. В такива случаи фонетичната промяна се фонологизира. В такава посока е и теорията, с която Клементс обяснява фонологизирането на фрикативния шум от преходната фаза на преградната съгласна пред [i], което води до появата на африката.

При фонологичната дефиниция палатализацията е разгледана като един от процесите на взаимодействие между съгласна и гласна. Подчертава се това, което според Кочетов я отличава от другите взаимодействия на съгласна с гласна: възможността да настъпи промяна както в първичното място на артикулация, така и в начина на артикулация, чийто резултат е образуването на сибилантни африкати и фрикативни. Прави се и разграничаване на термините „палатализация“ и „коронализация“ като частен случай на палатализационен процес с промяна на учленителното място. Следвайки анализа на Рубах, се обособяват четирите елемента, които са в основата на типологията на палатализациите: входен сегмент, изходен сегмент, задействащо обкръжение, лексикален или постлексикален компонент. Отбелязано е, че задействащото обкръжение в повечето случаи е следходно, но в по-редки случаи може да бъде и предходен глайд. Във връзка с четирите елемента са посочени и четирите асиметрии, които характеризират палатализациите според Кочетов (стр. 30-31). Изтъкната е честотата на процесите на дезафрикатизация, съпътствани с антериоризация според Леонар. Отбелязва се, че според Ладефогед и Мадисън изходните сегменти на историческите процеси на палатализация в славянските езици често не са нито палатални, нито палатализирани звукове. Това показва, че интерпретациите на явлението от фонетична и фонологична гледна точка (или от гледна точка на историческата граматика) се разминават.

Следващите части на уводната глава правят преглед на основни фонологични теории и начина, по който те обясняват палатализацията. Разгледани са модели от линейната и нелинейната (многолинейната) фонология и теорията на оптималността.

Фонетичните и фонологични подходи са допълнени с елементи от морфофонологичната теория на Дреслер, който смята, че палатализационното правило на италианския е от типа на алморфните морфологични правила (стр. 37-38) с многобройни морфологични и лексикални изключения. Според Лабов такива изключения са характерни за фонетичните процеси в напреднал стадий, чиято дифузия води до развиване на силна степен на вариативност на реализациите.

Приносен момент на монографията е начинът, по който са представени данните от палатализационните процеси и техните рефлексии за всеки от езиците и за всяка от разновидностите, включени в корпуса на изследването. Те са транскрибирани изключително със символите на Международната фонетична азбука (МФА), за да бъдат максимално съпоставими.

Известно е, че дисциплините, изследвали палатализациите от различни гледни точки (историческата фонетика, синхронната фонетика на отделните езици, фонологията, вариативната лингвистика, диалектологията и социолингвистиката) имат своя собствена традиция на представяне на звуковете и на процесите, свързани с тях. Разнородните символи, използвани за предаване на една и съща фонема, на един и същи вариант на фонема (алофон) или на един и същи процес, много често замъгляват съпоставимостта на описанията и затрудняват сравнителния анализ. Уеднаквяването на символиката в публикацията допринася за яснотата на изложението и за прецизността на анализите.

Друг принос на монографията е предложеното паралелно разглеждане на диахронни и на синхронни палатализационни процеси в славянския и в романския езиков ареал. Представянето им според един и същи план в двата ареала ги прави в много по-голяма степен съпоставими. Аналозиите се очертават от само себе си. Това позволява изводите да бъдат насочени предимно към разминаването на данните за палатализационните процеси в двата ареала.

Трети принос е прилагането на подходи, които очертават хронологично еволюцията на теорията през годините от отделянето на фонологията като самостоятелна езиковедска дисциплина до наши дни. Приложени към едно и също явление и към един и същи корпус от данни, илюстриращи палатализациите, поредиците от анализи дават възможност да се очертаят предимствата и недостатъците на теорията през всеки от големите периоди в еволюцията на фонологичната теория: класическия, генеративния, постгенеративния модел и модела на Теория на оптималността.

При изясняване на понятийния апарат, необходим за извършването на аналитичното сравняване на данните, се уточняват специфичният статут на

короналното място на артикулация (II.Б) и особеностите на африкатите като фонетико-фонологична категория (II.В). Пред различителните признаци за короналните в разглежданите линейни и нелинейни модели са предпочетени фонотиповете, дефинирани от Ж.-Л. Леонар (II.А).

При илюстрирането на славянските палатализационни процеси е разгърната широка палитра от исторически процеси и фонологични редувания: Първа палатализация на веларните ; Втора палатализация на веларните ; Трета (прогресивна) палатализация на веларните ; Палатализация на денталните ; Повърхностна палатализация ; Африкатно редуване ; Йотизация ; Нова първа палатализация в тополекти на българския език.

В разглеждането на романските палатализационни процеси са включени: Първа палатализация на веларните в галороманския ареал ; Втора палатализация на веларните в галороманския ареал ; Палатализация на веларните в групи от съгласни ; Палатализация на денталните ; Палатализация на ликвидните. Направено е обобщение на палатализиращи и непалатализиращи зони в окситанския ареал, както и на палатализацията пред йот (йотизация) в италианския език.

При материала от славянския ареал последователно се прокарва разликата между палаталност и палатализираност (като вид вторична артикулация). И двете явления могат да бъдат в основата на корелация по мекост. Те могат и да преминават едно в друго при различните етапи на развоя на мекостта и твърдостта на съгласните. Освен това палаталните и палатализирани съгласни могат да имат фонемен статут или статут на позиционни варианти и да сменят статута си в различни стадии от развитието на фонемната система на езика.

Съществен принос на публикацията е и включеният материал от някои по-редки езикови разновидности. От славянския ареал, например, са включени данни за палатализациите в кайкавския и в молишкия хърватски (с. 90), от източнополски тополекти (с. 66), от горнолужишки (с. 67).

От романския ареал подробно са разглеждани квебекският и акадийският тополект на северноамериканските разновидности на френския (III.Д). Включени са данни и от нормандския от полуостров Котантен и от англо-нормандските острови Джърси и Сер, както и от лангедокската и гасконската разновидност на окситанския, от енгадинската и сурселвската разновидност на ретороманския, от молдовски тополекти на румънския и от арумънския (с. 107).

Като **допълнителни публикации** към представената монография са подбрани пет статии (глави в сборници), които дават представа за дейността ми като член на мрежите от изследователи в рамките на Университетската агенция на Франкофонията и в други проекти, методологично свързани с тази дейност.

Петте публикации са тематично свързани, защото представят данни и анализи на езиковата ситуация и на политиките за езика в България спрямо други държави.

Първата от петте публикации (в сборника *Situations linguistiques de la Francophonie* 2004) е резултат от участието ми в проект на една от мрежите на Университетската агенция на Франкофонията (*Observation du français et des langues nationales*) като неин редови член. Това мое участие до голяма степен подготви влизането ми в състава на научния комитет на мрежата година по-късно.

Става въпрос за представянето на данните за България в рамките на обзорен проект, координиран от Р. Шодансон през 2003-2004 г. Един и същи метод е приложен към описанието и анализа на всички страни-членки на Международната организация на Франкофонията. Изследването поотделно на корпуса и на статуса в езиковата ситуация е съчетано с количествен метод на оценка на двете цялости. Освен ситуацията на френския и на официалния български език, представена и анализирана е и тази на малцинствените езици в България, описани според табличния метод LAFDEF на Р. Шодансон, съчетан с допълнителен метод „лупа“, предложен от същия учен.

Втората допълнителна публикация (статията *Éléments de politique linguistique de l'État bulgare*, публикувана в списанието *Lengas*, бр. 60 от 2006 г.) е резултат от сътрудничеството ми с изследователски екип от Бордо (TIDE, под ръководството на Joël Pailhé, част от изследователската единица MITI « Migrations internationales, territorialité, identité », CNRS-Universités de Poitiers et Bordeaux 3, ръководена от Emmanuel Ma Mung) и участието ми в техни проекти, включително теренни проучвания. По-конкретно текстът е свързан с представяне на резултати от проект по време на организираната в Бордо конференция през февруари 2005 г. Една част от списанието е отделена за публикации на избрани доклади от тази конференция под заглавие „Езикови политики и граници в страните от Източна Европа и бившия Съветски съюз“. Предложената тук статия представя българската ситуация в друг контекст – този на източноевропейските страни и на бившия съветски блок. Езиковата ситуация в българските земи е описана хронологично през три големи периода: в рамките на Османската империя, в годините след Освобождението до 1989 г. и в посткомунистическия период. В отделен раздел е разгледано преподаването на малцинствени езици, като е очертана спецификата на ромската общност в България.

Третата статия « *Recueil et analyse des données sur le français dans les systèmes éducatifs (pays de la francophonie d'appel en Europe)* » има методологичен характер и обобщава натрупания опит от участие в предишни проекти на две от мрежите на Университетската агенция на Франкофонията, специализирани в областта на социолингвистиката и езиковите политики (« *Observation du français et des*

langues nationales » и « Dynamique des langues et francophonie »). Публикуваният в сборника мой текст е по доклада, изнесен на международен семинар, организиран от Обсерваторията на френския език – структура на Международната организация на Франкофонията, натоварена със задачата да събира актуални данни за ситуацията на френския език в световен мащаб и да анализира събраните данни. През юни 2008 г. Обсерваторията на френския език организира семинар (*Séminaire international sur la méthodologie d'observation de la langue française dans le monde*) съвместно с изследователските мрежи на Университетската агенция на Франкофонията, работещи в областта на социолингвистиката. Като член на научния комитет на мрежата « Dynamique des langues et francophonie » бях поканен да изнеса доклад в една от секциите, озаглавена „Какво съдържание да включваме в изследването?“. Тази публикация представя ситуацията в страните от Централна и Източна Европа, чиито правителства членуват в организацията на Франкофонията. Тъй като в тях френският има статут на чужд език, а не на официален или на втори език, те попадат в категорията държави, за които франкофонията е по-скоро споделена ценност, отколкото социолингвистична реалност. Затова и се нуждаят от специфичен метод за описание и анализ. Задачата беше да се очертае спецификата на източноевропейската ситуация, за да се съпостави с другите контексти, представени в същата секция (Африка, Латинска Америка, Югоизточна Азия). Статията предлага критичен анализ на метода LAFDEF, като поставя акцент върху онази част от „Корпуса“, която представя данни от образователната сфера. Чрез трансверсален прочит са съпоставени данните от десет страни (Албания, България, Литва, Македония, Молдова, Полша, Румъния, Словакия, Словения, Чешката република) и са направени предложения за адаптиране на метода: определянето на цифровата оценка на факторите C2 (учене на езика) и C4 (езикова компетентност) да отчита билингвалното обучение и използването на чуждия език като средство на преподаването или като чужд език за специфични цели в университетски контекст. При предишни изследвания тези данни бяха включвани единствено при прилагането на метода „лупа“ и по никакъв начин не се включваха в оценките, вписвани в таблицата LAFDEF.

Четвъртата публикация « *Les langues maternelles des citoyens bulgares* » прилага подобна методология в статия от сборника « *Politiques linguistiques, apprentissages des langues et francophonie en Europe centrale et orientale* », издаден през 2009 г. Сборникът представя езиковите политики в редица страни от Централна и Източна Европа (Македония, Албания, бившата ГДР, бивша Югославия, Литва, Естония, Унгария, Словакия, Румъния), както и на европейски малцинства като ромите и лужишките сърби. Тази публикация е свързана със сътрудничеството ми с един френски университет (Institut national des langues orientales, INALCO, Париж) и по-специално с един от изследователските екипи в този университет (Unité de recherche PLIDAM EA 4514, www.plidam.org), който работи по проблеми на езиковото и културно многообразие във връзка с изучаването на межкултурната медиация (*Pluralité des langues et des identités : didactique, acquisition, médiations*). Публикацията се опитва да даде отговор на въпросите дали България може да се изследва като едноезична държава и кой е майчиният език на българските граждани. Направен е критичен анализ на

термина „етнически езици“, използван в трудовете на български социолингвисти. Представени са държавните и образователни структури, които отговарят за изучаването на малцинствените езици у нас. Предложен е критичен анализ на съществуващото преподаване на турски, арменски и ромски език в средното училище.

Петата публикация е пример за трансфер на придобити умения и методологичен опит от проектите на Университетската агенция на Франкофонията към проект на Британски съвет (Language Rich Europe, 2012 г.) с подкрепата на Европейската комисия. Тази публикация е също така и резултат от работата ми със студенти от магистърската програма "Изследвания върху франкофоните" (2011-2012 г.) към Катедрата по романистика. Методичната основа на описанието и анализа беше зададена от екипа на Университета в Тилбург (<https://www.tilburguniversity.edu/research/institutes-and-research-groups/babylon/lre-output-materials>), на чийто сайт са съхранени всички основни документи, от които се ръководеха екипите в отделните държави. Българската езикова ситуация е описана чрез съпоставим метод заедно с тези на Австрия, Босна и Херцеговина, Германия, Гърция, Дания, Естония, Испания (с Каталуня и Баска автономна област), Италия, Литва, Нидерландия (с Фригия), Обединеното кралство (Англия, Уелс, Шотландия и Северна Ирландия), Полша, Португалия, Румъния, Украйна, Унгария, Франция и Швейцария. Описанията и анализите на българската ситуация включват официалния език, малцинствените езици и имигрантски езици. Разгледани са поотделно всички етапи на образование: предучилищно, начално, средно и висше. Образователните данни са допълнени с данни от официални документи и бази данни, от аудиовизуалните медии и пресата, от обществените сфери и услуги, от бизнеса (24 компании). В изследването са включени и градските езикови ситуации в София, Пловдив и Шумен. Направени са изводи за положителните моменти и недостатъците на българската ситуация в европейски контекст.